

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ КОРПОРАЦІЙ

Постановка проблеми. Динамічність світових економічних процесів — глобалізація, інтеграція, конкуренція, інновація — ставить перед національною економікою у цілому і перед промисловістю зокрема нові цілі та завдання, які є на порядок складнішими і масштабнішими від тих, що вирішувалися в попередні роки. При цьому результативність економічної політики України значною мірою визначається організаційним устроєм її промисловості, який або сприяє або гальмує соціально-економічний розвиток держави.

На сьогодні структура промислових регіонів України, зокрема Донецького регіону, в цілому неефективна, більш того, економічно та екологічно небезпечна. Основу її становлять енерго- та матеріаломісткі виробництва, що призводять до перевитрачання природних та людських ресурсів і, водночас, не задовольняє потреби в інвестиційних ресурсах, споживчих товарах та послугах. Значна частина валового внутрішнього продукту України та її регіонів створюється саме у сфері матеріального виробництва. Більш як 2/3 загального обсягу промислової продукції припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали та енергетичні ресурси, тобто продукцію проміжного споживання, яка до того ж має високу енерго- і матеріаломісткість і низьку ефективність щодо створення валової доданої вартості.

Вдосконалення структури промисловості України повинно передбачати адаптацію її виробничих структур до умов економічної самостійності та ринкових відносин, а також поступову інтеграцію до світового ринку шляхом пріоритетного розвитку тих галузей і підприємств, які зможуть виробляти конкурентоспроможну на внутрішньому і зовнішньому ринках продукцію. Головним критерієм формування нового організаційного устрою промисловості має стати забезпечення оптимального використання наявних ресурсів з максимально можливими темпами економічного зростання.

В цьому аспекті стійкий розвиток економіки України вирішальну мірою залежить від організаційно-економічного розвитку промислових корпорацій, як основи ефективного функціонування виробничого, технологічного і трудового потенціалу, і в тому числі на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз економічної літератури свідчить, що питання формування і функціонування корпоративних структур в економіці промислового регіону є предметом дослідження багатьох учених. Велика увага проблемам формування і функціонування корпоративного сектора і регіональної економіки приділяється в роботах таких авторів, як С. В. Богачов, М. І. Долішній, Г. В. Козаченко, В. К. Мамотов, Л. А. Савельєв, М. Г. Чумаченко [1, 2, 3, 4, 5], а також фахівців-практиків: А. М. Бондар, С. Ж. Лазаренко, В. І. Ландик, Г. М. Скудар [6, 7].

Дослідження різних точок зору вчених-економістів на проблематику організаційно-економічного розвитку промислових корпорацій дозволило достатньою мірою розглянути відповідний понятійний апарат. Але питання особливостей організаційно-економічного розвитку промислових корпорацій вивчено недостатньо повно, що й обґрунтувало актуальність даного дослідження.

Постановка завдання. Виходячи з вищезазначеного, метою статті є визначення особливостей організаційно-економічного розвитку промислових корпорацій на прикладі промисловості Донецького регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження підходів до поняття «промислова корпорація», уточнення характеристик і економічної сутності даної категорії з урахуванням регіонального чинника та умов господарювання, що склались в українській економіці, дозволяє сформулювати визначення промислової корпорації в вузькому та широкому розумінні:

В вузькому розумінні «промислова корпорація» — це функціонує в сфері матеріального виробництва відкриті та закриті акціонерні товариства, уставний фонд яких поділено на окремі частини (акції), що належать не менш як трьом фізичним або юридичним особам, метою діяльності яких є задоволення суспільних потреб та одержання на цій основі доходу.

В широкому розумінні «промислова корпорація» — це саморегульована виробничо-господарська, соціально-економічна система, в основі створення якої покладено об'єднання капіталів трьох і більше осіб (фізичних або (і) юридичних) з метою задоволення суспільних потреб в продукції матеріального виробництва та одержання на цій основі доходу, обумовлена певною структурною автономією організації внутрішніх елементів, органічно та гармонійно взаємодіючих на основі горизонтальних і (або) вертикальних ієрархічних зв'язків у процесі реалізації загальних цілей, існує в рамках упорядкованої функціональної інтегративності із зовнішнім середовищем.

Промислові корпорації постійно перебувають у безпосередній та динамічній взаємодії із зовнішнім середовищем, що дозволяє стверджувати що вони є відкритою соціально-економічною системою. Як відкрита система, промислові корпорації одержують основні види ресурсів із зовнішнього середовища. Вони залежать від зовнішніх клієнтів і замовників, що споживають їхню продукцію. На вході системи — надходження інформації, матеріальних, фінансових, трудових і інтелектуальних ресурсів. Технологічний процес організується для переробки сировини в кінцевий продукт. Кінцевий продукт, у свою чергу, продається замовнику. Кредитно-фінансові заклади, робоча сила, постачальники і замовники, органи влади — всі є частиною зовнішнього середовища.

Таким чином, розвиток промислової корпорації як відкритої системи — це динамічний процес кількісних і/або якісних змін промислової корпорації з метою задоволення виявлених і знов утворюваних додаткових індивідуальних і суспільних потреб.

Розвиток промислової корпорації обумовлюється ефективністю організаційно-економічних відносин. Організаційно-економічні відносини визначаються як результат взаємодії продуктивних сил і виробничих відносин і знаходяться на їх стику. Ці відносини виникають із приводу організації виробництва і праці, обміну

результатами виробництва і знаходяться під впливом виробничих відносин. Такий підхід дозволяє виділяти організаційно-економічні відносини як самостійну підсистему економічних відносин, в основі якої лежать організаційні форми розвитку виробництва. При цьому вона відображає і економічні результати, і напрямки розвитку продуктивних сил. А саме:

корпорації в Україні формуються здебільшого на засадах приватизації державних підприємств, які у радянський період володіли значними ресурсними можливостями, виробничими потужностями та формувалися з урахуванням територіального потенціалу;

корпорації, які характеризуються значними розмірами та обсягами діяльності, залежать від доступу до ресурсів регіону (трудових, фінансових, матеріальних, енергетичних), конкурентоспроможності на відповідних регіональних ринках та насиченості попиту на продукцію (товари, роботи, послуги);

корпорації можуть враховувати регіональні особливості (наприклад, створення спеціальних економічних зон в окремих регіонах), що формують чинники привабливості для їх засновників;

рівень розвитку регіону базування корпоративної структури впливає на інтенсивність її взаємозв'язків із суб'єктами ринку;

стратегія і тактика регіональної підтримки розвитку підприємства та, зокрема, акціонерних товариств суттєво впливає на територіальну диспропорцію корпоративного розвитку;

рівень корумпованості та адміністративного перешкоджання розвитку підприємства в окремих регіонах зумовлює перехід корпоративних структур у «тінь» та гальмування діяльності суб'єктів ринку.

Основу економіки Донецького регіону складають галузі важкої індустрії. Тому на соціально-економічний стан цього регіону впливає, насамперед, ситуація в промисловому комплексі.

Під промисловим комплексом розуміється сукупність взаємопов'язаних галузей, промислових підприємств, їх інфраструктури, що виділяється за ознакою єдності природи продукції, що виробляється, і утворює єдину цілісність.

На промисловість в Донецькому регіоні припадає більше половини валової вартості області та майже п'ята частина загальнодержавного обсягу реалізованої промислової продукції. При цьому головна роль в промисловому секторі належить великим акціонерним товариствам, які функціонують в сфері матеріального виробництва і виробляють понад 70 % продукції.

Серед позитивних наслідків концентрації промислових корпорацій Донецького регіону виявлені наступні: максимізація прибутку, скорочення виробничих та трансакційних витрат в результаті зростання масштабів виробництва;

вирішення проблеми дефіциту інвестиційних коштів та мінімізація ризику їх неповернення через контроль діяльності проінвестованого суб'єкта господарювання;

перехід капіталів до більш інвестиційно-привабливих галузей регіону та їх мобілізація;

можливість вітчизняних акціонерних товариств протистояти зарубіжним конкурентам, що зрештою призводить не до зменшення, а до посилення конкуренції на транснаціональному ринку.

До негативних наслідків концентрації промислових корпорацій регіону можна віднести:

усунення (обмеження) конкуренції на регіональному ринку та можливість його монополізації;

позбавлення споживачів переваг конкурентно низьких цін на продукцію;

ризик втрати переваг від «оптимального розвитку підприємства» (що дозволяє виробляти максимальних обсяг продукції при мінімальних витратах) у зв'язку з низької фондовіддачею та інвестуванням незатребуваних потужностей.

Сучасні промислові корпорації здатні існувати й успішно конкурувати на ринку лише за умови успішної адаптації і постійного розвитку в умовах постійної зміни зовнішнього середовища. В міру функціонування керівництво корпорацій постійно зіштовхується з необхідністю вирішення загальноуправлінських питань, пов'язаних з ефективною організацією і плануванням, стратегічною діяльністю корпоративного утворення, а також вирішенням поточних проблем, пов'язаних з реалізацією тактичних і оперативних задач (які витрати понесе корпорація в ході виконання намічених планів, які будуть потрібні ресурси, скільки і коли саме).

Таким чином, в умовах необхідності адаптації до обмеженого попиту і зростаючої конкуренції на внутрішньому і зовнішньому ринках основою організаційно-економічного розвитку промислових корпорацій слід вважати процес формування загальної стратегії розвитку. При цьому обов'язковою умовою є використання системного підходу, з позиції якого загальна стратегія розвитку повинна охоплювати всі галузі виробного-господарської, фінансової і комерційної діяльності як корпорації в цілому, так і кожної з її структурних одиниць.

В сучасних умовах головними компонентами організаційно-економічного розвитку промислової корпорації стають:

системна корпоративна організація;

корпоративне управління;

стратегічне планування.

При цьому ефективна реалізація стратегії планованого і керованого організаційно-економічного розвитку промислової корпорації можлива за умов врахування двох груп чинників — екзогенних і ендогенних (рис. 1).

Враховуючи смислове наповнення таких понятійних складових як «організаційно-економічний», «розвиток», «промисловий» і «корпорація», можна сформулювати визначення організаційно-економічного розвитку промислової корпорації (рис. 2).

Організаційно-економічний розвиток промислових корпорацій — це динамічний процес кількісних або якісних змін у внутрішній будові та системі економічних відносин всередині акціонерних товариств, що функціонують, в сфері матеріального виробництва, з метою реалізації довгострокових завдань, націлених на активне використання внутрішнього ресурсного потенціалу, зростання конкурентоспроможності та розвиток нових здібностей адекватної реакції на зміни зовнішнього середовища.

Організаційно-економічний розвиток промислових корпорацій можливий за умови формування та ефективної реалізації відповідного механізму. Організаційно-економічний механізм розвитку промислової корпорації можна визначити як систему зв'язків і відносин, яка забезпечує перетворення і передачу дії від рушійних сил (зовнішніх і внутрішніх факторів, причин) до підсистем і елементів, внутрішнім і

зовнішнім елементам промислової корпорації, що породжує процес її трансформації, включаючи перетворення складу, структури, організації, сукупності зовнішніх зв'язків, якісних і кількісних характеристик економічної діяльності.

Ці сили різноспрямовані і тільки сукупно визначають загальний вектор процесу. Трансформаційний механізм у такий спосіб є системою організаційно-економічних відносин і формою зв'язків між різноспрямова-

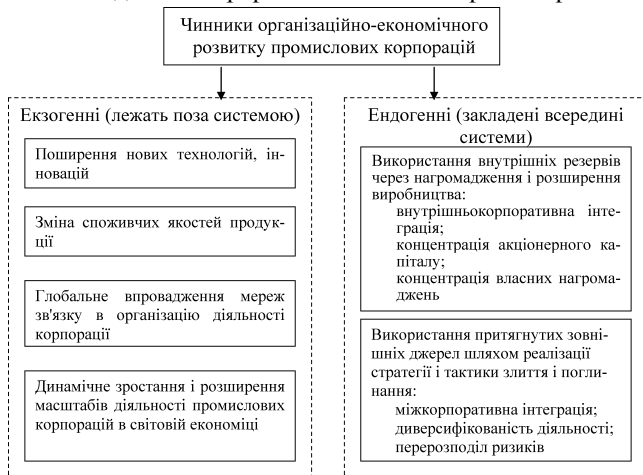

Рис. 1. Чинники організаційно-економічного розвитку промислових корпорацій

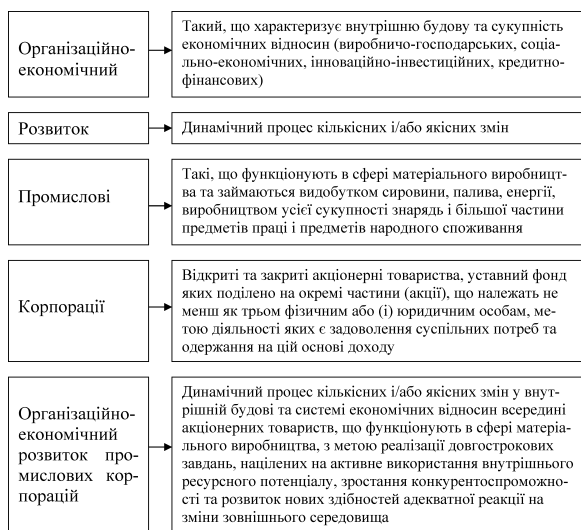

Рис. 2. Визначення понятійних складових організаційно-економічного розвитку промислових корпорацій

ними рушійними силами процесу. Його склад і структура детерміновані природою об'єкта, що трансформується, конкретно-історичними умовами держави, особливостями її економічної системи, характеристиками конкретної промислової корпорації і факторами, що визначають її функціонування. В основі дії механізму лежить сукупність об'єктивних законів системної, організаційної і економічної динаміки.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє виявити наступні основні характеристики організаційно-економічного розвитку промислових корпорацій.

Динамічний процес кількісних або якісних змін у внутрішній будові та системі економічних відносин (виробничо-господарських, соціально-економічних, інноваційно-інвестиційних, кредитно-фінансових) промис-

лових корпорацій, метою якого є ефективне використання внутрішнього ресурсного потенціалу, зростання конкурентоспроможності та розвиток нових здібностей адекватної реакції на зміни зовнішнього середовища.

На організаційно-економічний розвиток промислових корпорацій впливають такі екзогенні чинники (лежать поза системою) як поширення нових технологій і інновацій, зміна споживчих якостей продукції, глобальне впровадження мереж зв'язку в організацію діяльності корпорацій, динамічне зростання і розширення масштабів діяльності промислових корпорацій в світовій економіці.

Ефективна реалізація стратегії планомірного і керованого організаційно-економічного розвитку промислової корпорації можлива за умов врахування двох груп ендогенних чинників (закладених всередині системи): використання внутрішніх резервів через нагромадження і розширення виробництва (внутрішньокорпоративна інтеграція; концентрація акціонерного капіталу; концентрація власних нагромаджень);

використання притягнутих зовнішніх джерел шляхом реалізації стратегії і тактики злиття і поглинання (міжкорпоративна інтеграція; диверсифікованість діяльності; перерозподіл ризиків).

Організаційно-економічний розвиток промислових корпорацій можливий за умови формування та ефективної реалізації відповідного механізму, який представляє собою систему зв'язків і відносин, що забезпечує перетворення і передачу дії від рушійних сил до внутрішніх і зовнішніх елементів промислової корпорації, породжуючи процес трансформації її структури, якісних і кількісних характеристик економічної діяльності.

Необхідність організаційно-економічного розвитку промислових корпорацій полягає в нестабільності зовнішнього середовища та посиленні конкурентної боротьби в світовому масштабі.

Література

1. Управління капіталом підприємств / Під загальною редакцією д. е. н., професора Богачова С. В. // Макіївка: Дон ДАБА. — 2006. — 130 с.
2. Долішній, М. Актуальні завдання регіональної політики України в сучасних умовах // Регіональна економіка: Науково-практичний журнал. — 2004. — № 3. — С. 16–32.
3. Хозяйственное право: Учебник / В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, К. С. Хахулин и др. / Под ред. Мамутова В. К. — К.: Юринком Интер, 2002. — 897 с.
4. Чумаченко Н. Очерки по экономике региона. — К.: Наук. думка, 1995. — 338 с.
5. Лазаренко С. Ж., Поляков А. С. Економіко-правові аспекти створення акціонерних товариств у процесі приватизації // Державний інформаційний бюлетень приватизації (укр.). — 2001. — № 3. — С.49–51.
6. Ландик В. И. Инновационная стратегия предприятия: проблемы и опыт их решения. — К.: Наук. думка, 2003. — 364 с.
7. Скударь Г. М. Теоретические основы формирования системы внутрифирменного управления предпринимательского типа. — Донецк: ИЭПИ НАН Украины, 1998. — 99 с.
8. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Менеджмент: теоретичні засади та прикладні аспекти. — Вид-во: Львівська політехніка, 2006. — 152 с.